

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

ГАРКУША Олексій Юрійович

УДК 330.3:663.2

**МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Краматорськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому національному університеті економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Міністерства освіти і науки України (м. Кривий Ріг).

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Шкрабак Ірина Володимирівна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ),
професор кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Гаркуша Олексій Миколайович**,
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (м. Миколаїв), завідувач кафедри менеджменту та права;

кандидат економічних наук **Белоус Ірина Володимирівна**, Національний науковий центр «Інститут виноградарства і виноробства імені В. Є. Таїрова» НААН України (м. Одеса), завідувач сектору економіки.

Захист дисертації відбудеться *16 жовтня 2015 року о 12:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.

Автореферат розісланий *15 вересня 2015 року*.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

В. Г. Саєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Виноробство є однією з провідних галузей харчової промисловості України: за даними 2014 р. продукцією власного виробництва забезпечувалося покриття 68,0 % споживчого попиту в організованій торговельній мережі на столові і кріплені вина і 80,5 % – на ігристі вина. Національні виробники мають багаторічні традиції виготовлення високоякісного вина, яке високо оцінюється не тільки на внутрішньому ринку, а й за кордоном. Разом з тим, у виноробній галузі відзначається низка негативних тенденцій, які загрожують не просто ефективному її функціонуванню, а й перспективам розвитку. Так, за період 2010–2014 рр. обсяги виробництва виноматеріалів скоротилися на 51 %; обсяги виробництва натуральних виноградних вин – на 79,5 %; зменшилася частка продукції власного виробництва у торговельній мережі (у сегменті тихих вин – на 10,7 в.п.; ігристих – на 8,7 в.п.); експорт виноградних вин скоротився більш швидкими темпами, ніж імпорт; спостерігається ситуація, коли обсяги виробництва вин скорочуються, а рівень їх споживання залишається відносно стабільним та ін. Зазначені негативні тенденції пов'язані з дією низки чинників, серед яких слід назвати: зменшення площ насадження винограду та збільшення їх зрідженості; анексія Криму, внаслідок якої втрачено потужності з вирощування винограду і низка підприємств з розливу вина, що скоротило попит на продукцію виноградарства Одеської та Миколаївської областей; сортова невідповідність та недостатня якість винного матеріалу; падіння купівельної спроможності населення і втрата ринку збуту в зоні антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях; недосконалість державного регулювання виноградарства та виноробства в частині надмірності оподаткування, невпорядкованості дозвільних та технічних вимог тощо. Галузева Програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року, затверджена ще в 2008 р., на сьогодні не відповідає викликам, з якими стикається вітчизняне виноробство, і не містить конкретних механізмів реалізації завдань його розвитку.

Питання удосконалення державного регулювання виноробної галузі та вибору методів розв'язання проблем її розвитку останнім часом привертають до себе все більшу увагу з боку вітчизняних дослідників. Зокрема проблемам теоретичного обґрунтування механізмів державного регулювання і галузевої політики присвячено праці таких вчених, як: Геєць В., Головінов О., Ігнатюк А., Малий І., Россер Д. [Rausser, G.], Стіглер Д. [Stigler, G. S.], Третяк Г., Шкрабак І., Юрчишин В. та ін.; особливості державного регулювання розвитку агропромислового комплексу висвітлено в роботах Андрійчука В., Онищенко О., Саблука П., Хорунжого М. та ін. Низка вчених, серед яких Зайцева Н., Каламан О., Аметова Є., Диколенко М., Дунаєва М., Жежель Ю., Іванченко В., Лужецька О. та ін., плідно досліджують сучасні проблеми розвитку виноградарства і виноробства в Україні. Конкретизація наукових підходів до вирішення питань державної політики в даній сфері здійснена в роботах Белоус І., Боремського А., Гаркуші О., Голубкова Є., Деткової Л., Касла С. [Castle, S.], Мансі Д. [Munsie, J.], Мелоні Д. [Meloni, J.], Покривчака Й. [Pokrivcak, J.], Самсонової Я. та ін.

Разом з тим, теоретичне та науково-методичне обґрунтування проблем визначення напрямів і підвищення дієвості державного регулювання розвитку виноробства

залишається недостатнім. Не в повній мірі розроблені теоретико-методологічні положення щодо удосконалення механізму державного регулювання розвитку виноробної галузі, а наявні методичні і науково-практичні результати і рекомендації не відповідають умовам функціонування і розвитку виноробної галузі України. Зазначені обставини обумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, зокрема в рамках тем: № 0107U006163 «Стратегічній потенціал ринку продовольчих товарів у регіоні» (2012 рр.), де автором розроблено питання уточнення предметно-об'єктної області державного регулювання розвитку виноробної галузі; сформовано концептуальні засади удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України і зміст самого механізму; № 0109U005226 «Соціально-економічні проблеми адаптації суб'єктів реального сектору в сучасних умовах» (2013–2014 рр.), в рамках якої автором досліджено особливості стану і закономірностей розвитку виноробної галузі України за умов економічної кризи, розроблено методичні підходи до визначення рівня адаптивності і збалансованості розвитку виноробної галузі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретичних положень, методичних підходів і організаційних засад удосконалення механізму державного регулювання розвитку виноробної галузі України та розробка науково-практичних рекомендацій щодо його реалізації.

Відповідно до мети було поставлено і вирішено наступні завдання:

- узагальнити теоретичні засади регулювання розвитку виноробства в Україні;
  - обґрунтувати концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України;
  - визначити напрями розвитку виноробної галузі України;
  - удосконалити методичний підхід до оцінки рівня адаптивності розвитку виноробної галузі;
  - сформувати методичні положення до визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі;
  - удосконалити механізм регулювання розвитку виноробної галузі України;
  - удосконалити методичний підхід до динамічного моделювання збалансованості розвитку галузі;
  - обґрунтувати стратегічні пріоритети регулювання розвитку виноробної галузі.
- Об'єктом дослідження* є процеси регулювання розвитку виноробної галузі України.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і науково-практичних аспектів удосконалення механізму регулювання розвитку виноробства з урахуванням стану та тенденцій розвитку галузі.

Методи дослідження. Розв'язання поставлених завдань базується на критичному осмисленні теоретичних засад державного регулювання економіки, зокрема на класичних та сучасних працях щодо ролі і функцій держави в економіці, масштабів та обмежень втручання в галузевий розвиток за умов виконання правил СОТ. Оцінка стану, тенденцій та проблем розвитку виноробної галузі базується на використанні

статистичних та нормативно-правових джерел: Державної служби статистики України, Європейської Комісії, Верховної Ради України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, аналітичних матеріалах асоціації «Виноградарі та винороби України», Української корпорації по виноградарству і виноробній промисловості України «Укрвинпром», даних звітності підприємств виноробної галузі, матеріалів власних досліджень автора.

Для розв'язання завдань дисертаційної роботи було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання: абстрактно-логічний метод – для уточнення предметно-об'єктної сфери регулювання розвитку виноробної галузі; системний, ситуаційний та процесний підходи – для обґрунтування концептуальних засад удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України і визначення його змісту, ситуаційний аналіз – для визначення напрямів розвитку галузі; методи таксономічного аналізу, метод «гнучких групових середніх», метод «критичної відстані», методи факторного аналізу, методи багатовимірної статистичного аналізу (середні величини, дисперсія, коваріація, β -коефіцієнти), методи непараметричної статистики – для оцінки адаптивності і збалансованості розвитку виноробної галузі в Україні; метод економіко-математичного моделювання – для удосконалення методичного підходу до моделювання розвитку виноробної галузі; матричний метод – для визначення пріоритетів регулювання розвитку виноробства в Україні; метод логічного узагальнення – при формулюванні висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних основ і організаційно-методичних підходів до удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі, спрямованого на забезпечення адаптивності, збалансованості та результативності її функціонування. До основних положень, в яких розкривається зазначена наукова новизна, належать наступні:

уперше:

запропоновані концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України, які, на відміну від існуючих, передбачають: визначення адаптивності, збалансованості та результативності розвитку галузі як цілей державного регулювання; використання інтегральних оцінок адаптивності, збалансованості як основи для оцінки ефективності функціонування галузі, що надає змогу об'єктивно визначати напрями удосконалення механізму регулювання розвитку виноробства на основі вибору інструментарію регулювання відповідно до показників бізнес-процесів підприємств галузі та їхніх стратегій;

удосконалено:

методичний підхід до визначення рівня адаптивності розвитку виноробства за рахунок обчислення інтегрального коефіцієнту спрямованості розвитку галузі з використанням таксономічного аналізу та інтегрального показника чутливості результатів бізнес-процесів підприємств галузі до змін у чинниках галузевого розвитку з використанням факторного аналізу, що дає змогу виявити ступінь досягнення цілей регулювання галузі у зв'язку з параметрами перебігу бізнес-процесів на мікрорівні;

методичні положення щодо визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі на основі розрахунку інтегрального показника збалансованості з використанням методів аналізу ієрархій, рангової кореляції та матричного аналізу, що

дозволяє оцінювати структурні характеристики розвитку галузі на основі динамічного нормативу часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів її підприємств;

механізм регулювання розвитку виноробної галузі України за рахунок структурної трансформації, доповнення сукупності адміністративних, технічних та фінансово-економічних інструментів впливу держави в залежності від результатів ситуативного аналізу галузі та стратегій розвитку її підприємств, що дозволяє досягнути підвищення результативності та збалансованості діяльності суб'єктів галузі внаслідок зміни умов їхнього господарювання;

методичний підхід до динамічного моделювання збалансованості розвитку галузі, який ґрунтується на сценарному підході з використанням імітаційних моделей і структурно-ієрархічному аналізі та дозволяє визначити умови розвитку виноробної галузі за наступними сценаріями: збалансованого, достатньо збалансованого, недостатньо збалансованого, незбалансованого розвитку задля подальшого визначення пріоритетів регулювання розвитку галузі;

дістали подальшого розвитку:

теоретичні засади регулювання розвитку виноробства на основі конкретизації предметно-об'єктної області регуляторного впливу і групування специфічних чинників галузевого розвитку, що дозволяє врахувати особливості виноробної галузі як об'єкту державного регулювання і передумови забезпечення її результативності, збалансованості і адаптивності як складових мети регулювання;

комплекс стратегічних пріоритетів регулювання розвитку виноробної галузі України, що базується на результатах оцінки рівня її розвитку і використання матриці стратегій, передбачає впорядкування і удосконалення адміністративних та податкових умов функціонування галузі, технічних вимог до її продукції тощо та дозволяє здійснити обґрунтований вибір напрямів та інструментів державного впливу на розвиток галузі;

напрями розвитку виноробної галузі України, які полягають у підвищенні адаптивності та збалансованості розвитку бізнес-процесів у галузі, приведенні положень державного регулювання розвитку галузі у відповідність до основних проблем і негативних тенденцій розвитку виноробства за сучасних умов, оновленні ресурсної та техніко-технологічної бази виноградарства і виноробства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розвитку й удосконаленні механізмів реалізації державної політики в сфері виноробства, формуванні науково-методичних основ удосконалення механізму реалізації положень Галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року.

Зокрема, запропоновані дисертантом організаційно-методичні підходи до удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі враховані при плануванні поточної діяльності та розробці заходів з реалізації регуляторної політики Департаментом економіки Донецької обласної державної адміністрації (довідка від 24.07.2015 № 27/33-08). Обґрунтовані автором напрями розвитку виноробства і комплекс стратегічних пріоритетів його регулювання включені до переліку ініціатив Української корпорації по виноградарству і виноробній промисловості України «Укрвинпром» по вдосконаленню державної регуляторної політики у сфері виноградарства та

виноробства (довідка від 23.05.2014 № 08/15-14). Удосконалені методичні підходи щодо оцінки збалансованості та адаптивності розвитку галузі впроваджені при розробці стратегії та плануванні маркетингової діяльності на ПрАТ «АРТЕМІВСЬК ВАЙНЕРІ» (акт про впровадження від 09.04.2014 р.) та ДП «Харківський завод шампанських вин» (довідка від 21.05.2014 № 02-25/2014). Результати дослідження, що мають теоретико-методичний характер, використовуються у навчальному процесі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Міністерства освіти і науки України під час викладання дисциплін «Економіка галузевих комплексів», «Моделювання економічних процесів» (довідка від 12.06.2014 № 11/1177).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота, в якій вирішено важливе науково-практичне завдання щодо теоретичного обґрунтування й організаційно-методичного забезпечення удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі, спрямованого на забезпечення адаптивності, збалансованості і результативності її функціонування, виконана автором самостійно. Внесок автора в колективно опубліковані роботи конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, результати і висновки дисертаційної роботи пройшли апробацію і були схвалені на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: «Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності» (Донецьк, 2013–2014 рр.); «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2012» (Одеса, 2012 р.), «Економічний дисбаланс країни: проблеми та шляхи вирішення» (Львів, 2012 р.).

Публікації. Результати дослідження знайшли відображення в 11 наукових публікаціях, з яких: один розділ у монографії, п'ять статей у фахових наукових виданнях України, одна у іншому виданні, чотири публікації за матеріалами конференцій. Чотири публікації надруковані у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг публікацій складає 5,28 ум.-друк. арк., особисто автору належить 4,23 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (220 найменувань на 24 сторінках) і шести додатків (на 52 сторінках), містить 29 таблиць та 32 рисунки. Повний обсяг роботи становить 250 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи регулювання розвитку виноробства в Україні**» узагальнено теоретичні підходи до державного регулювання галузевого розвитку, уточнено предметно-об'єктну область та запропоновано концептуальні положення щодо удосконалення регулювання розвитку виноробної галузі України.

Дослідження теоретичних підходів до визначення державного регулювання економіки дозволяє виявити, що в трактуванні даного поняття ключовими елементами виступають: мета впливу держави (вирішення проблем соціально-економічного розвитку, оптимізація або підвищення ефективності функціонування економіки, визначення економічної поведінки суб'єктів господарювання, досягнен-

ня економічної безпеки, пристосування економіки в цілому, її суб'єктів та підсистем до мінливих умов розвитку); форма впливу (сукупність заходів, дій, рішень органів влади); спосіб впливу (організація, підтримка, компенсація, створення механізмів, правове та інформаційне забезпечення); методи впливу (адміністрування, планування, координація, фінансове забезпечення, встановлення норм, використання економічних важелів тощо); об'єкти впливу (національна економіка в цілому, її підсистеми, стани, процеси, ринки і т. ін.). Їх узагальнення дало змогу уточнити, що державне регулювання галузевого розвитку являє собою комплекс рішень і дій органів влади, які спрямовані на зміну поведінки суб'єктів певної галузі з метою підвищення результативності, збалансованості і адаптивності їх сукупного розвитку в ході адміністративно-правового, фінансово-економічного, соціального, інформаційного впливу на їх стан і особливості функціонування.

В якості характеристик мети регулювання в роботі запропоновано розуміти адаптивність розвитку галузі як чутливість бізнес-процесів в ній до зміни зовнішніх умов, представлених об'єктивною (кон'юнктура, стан споріднених галузей, макроекономічні шоки тощо) та суб'єктивною (регуляторні дії держави) складовими; збалансованість розвитку галузі як пропорційність зміни показників бізнес-процесів у галузі; результативність розвитку галузі як поєднання оцінки характеру розвитку галузі та динаміки її основних виробничо-економічних показників. На підставі теоретичного аналізу методологічних передумов державного регулювання економіки в цілому і галузей зокрема в роботі уточнено предметно-об'єктну область державного регулювання розвитку галузі (рис. 1) і обґрунтовано, що суттєвий вплив на її зміст справляють особливості і чинники галузевої діяльності.

До складу особливостей виноробної галузі, які впливають на поведінку підприємств галузі і результати їхнього господарювання віднесено: сезонно-кліматична та сировинна орієнтованість виробництва; тривалий витратний цикл виробництва та фінансовий цикл; матеріаломісткість та трудомісткість виробництва; нерівномірність ділової активності та завантаження виробничих потужностей протягом року; переважання у структурі оборотного капіталу низьколіквідних активів; виключно позиційний характер конкуренції у галузі; висока концентрація галузі, існування тенденції до її консолідації; висока чутливість до коливань ринкової кон'юнктури та безпосередня залежність від рівня життя та платоспроможності населення тощо.

До чинників результативності функціонування і розвитку виноробства належать: сортова структура виноградників; наявність монопольної ренти внаслідок прив'язки виноградарства до певної території, залежності від природно-кліматичних умов і сезонності; капіталомісткість та тривалість обороту капіталу; акцизне і спеціальне оподаткування; рівень розвитку науки і технології; ефективність виноградарства, тощо.

Серед чинників збалансованості галузі виокремлено: сортову і кількісну збалансованість пропозиції винограду і попиту виноробів; збалансованість врожайності в різних типах господарств; збалансованість територіального розміщення виноградарства і виноробних потужностей; ступінь захищеності внутрішнього ринку; структуру і кон'юнктуру ринку вина; обсяги тіньового сектору; відносини зі спорідненими галузями та ін.

Мета – зміна результативності, збалансованості та адаптивності виноробної галузі

Об'єкти

<p><i>Структура галузі і ринку, її зв'язок з іншими галузями і ринками (стан і поужитності виноградарства і виноробства, конкурентна структура ринку і нішевий склад виноробства, кон'юнктура ринку, відносини в ланцюгу «виноградар-винороб-торгівельна мережа» тощо)</i></p>	<p><i>Умови поведінки підприємств галузі (законодавство про підприємництво, в т.ч. про виноградарство і виноробство, дозвільні умови на виробництво і торгівлю винами, вимоги щодо якості вин, галузеві і позагалузеві ризики, оподаткування, режими господарювання та ін.)</i></p>	<p><i>Поведінка підприємств галузі (виробничо-комерційна діяльність, утворення міжгалузевих комплексів внаслідок вертикальної інтеграції, орендні відносини вертикально інтегрованих структур «виноградар-винороб» з власниками землі, ЗЕД, в т.ч. експорт-імпорт вина, імпорт виноматеріалу</i></p>	<p><i>Потенціал змін у галузі (перспективи кон'юнктури ринку, потенціал змін в обсягах виробництва і якості вин, виведення бізнесу з тіні і боротьба з фальсифікатом, можливості використання регуляторних інструментів, зміна купівельної спроможності населення, інвестиції в галузь, розвиток технологій виноградарства і виноробства тощо)</i></p>	<p><i>Продовольча, фіто-санітарна, фінансова безпека, здоров'я населення, міжнародні зобов'язання в сфері виноградарства і виноробства</i></p>
--	---	--	--	--

Предметні сфери

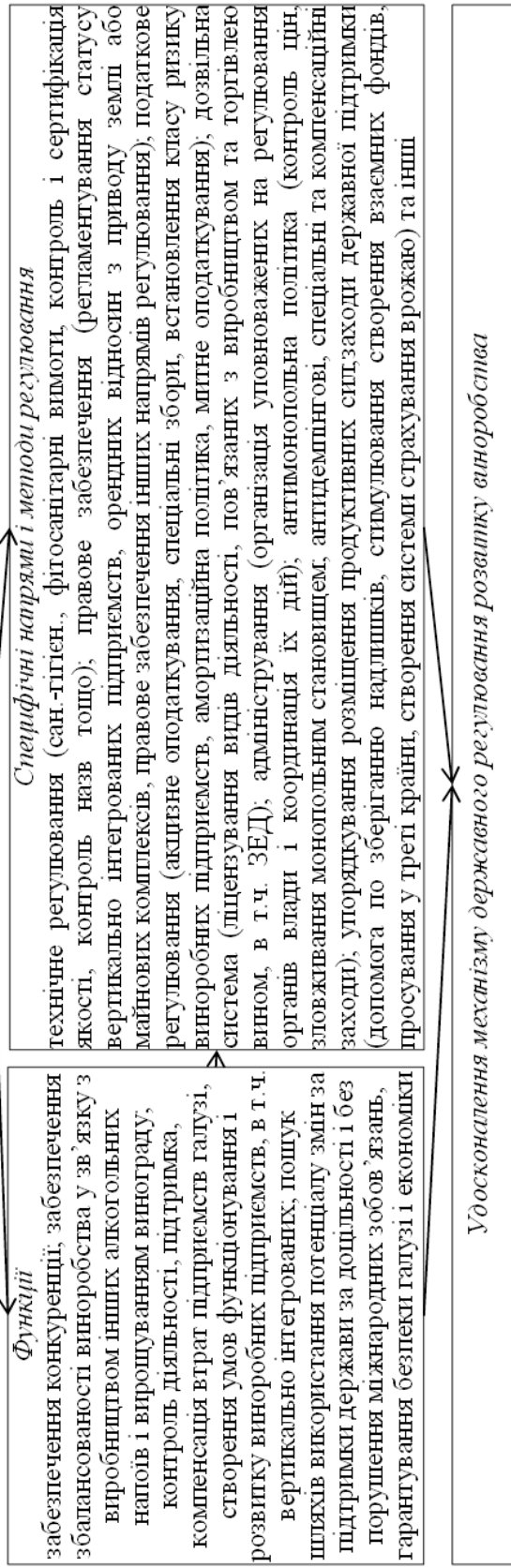

Рис. 1. Предметно-об'єктна область державного регулювання розвитку виноробної галузі

До числа чинників адаптивності виноробної галузі входять: культура вживання вин і відповідна державна політика в цій сфері; конкуренція на світовому та внутрішньому ринках; взаємозв'язок між фінансовим результатом виноробних підприємств та кон'юнктурою ринку окремих видів вин, ступінь вертикальної інтеграції з виноградарями і торговельними мережами; інертність поведінки виноробних підприємств тощо.

Концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України представлені на рис. 2 і виходять із запропонованої логіки зв'язків предметно-об'єктної області регулювання розвитку виноробства.

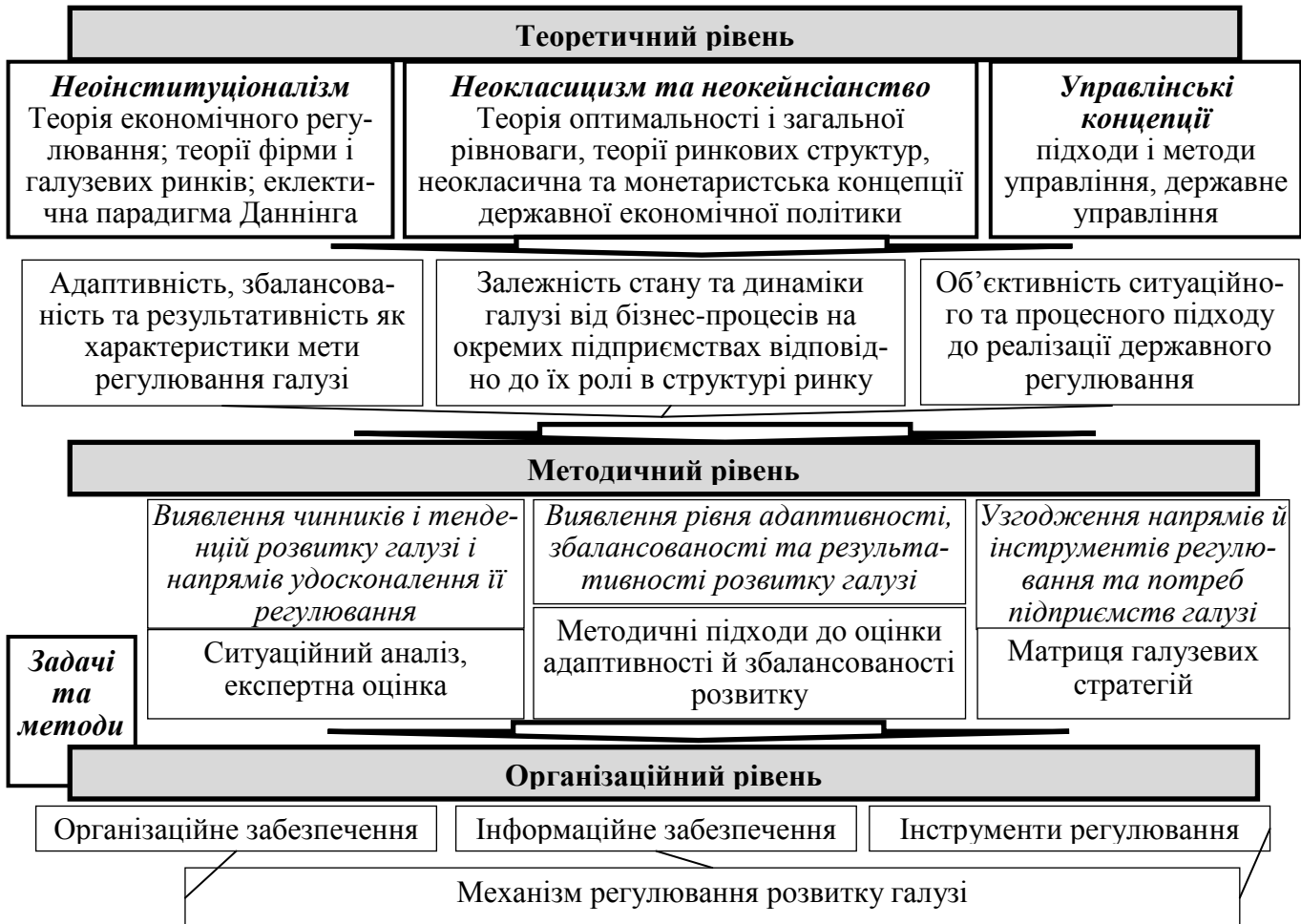

Рис. 2. Концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України

Зокрема, регуляторний вплив зосереджується на умовах і поведінці підприємств галузі і прямо або опосередковано впливає на ефективність їх бізнес-процесів. З іншого боку, чинники функціонування і розвитку галузі, до яких долучаються сам процес регулювання і його наслідки, визначають й функції та зміст регулювання. Це обумовлює доцільність поєднання ситуаційного та процесно-динамічного підходів до удосконалення механізму регулювання розвитку галузі.

У другому розділі «**Діагностика стану і тенденцій розвитку виноробної галузі України**» на основі аналізу тенденцій і проблем вітчизняного виноробства виявлено напрями його розвитку, проведено оцінку адаптивності та збалансованості динаміки кількісних та якісних змін в діяльності галузі.

Встановлено, що останнім часом вітчизняна виноробна галузь переживає складний період розвитку, про що свідчить проведений аналіз кількісних показників (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники розвитку виноробної галузі за 2008–2014 рр.

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Площа виноградників, тис. га	71,0	71,0	67,6	69,0	67,9	67,1	44,2
Урожайність, ц/га	50,9	66,0	60,3	75,6	67,2	85,8	98,6
Валовий збір винограду, тис. т	415,2	468,7	407,9	521,8	456,0	575,4	435,6
Виробництво виноматеріалів, тис дал	26597,0	31113,0	30675,0	25067,0	23048,0	28269,0	15074,8
Виробництво виноградних вин, тис дал	21050,0	23102,0	29611,0	17003,9	12510,6	11602,7	6061,9
Виробництво ігристих вин, тис дал	5792,0	5760,0	6025,0	5446,6	5464,2	5222,0	6258,5

За період 1990 –2014 рр. збір винограду скоротився з 835,7 до 135,6 тис. т (на 83,8 %); площа насаджень зменшилася з 143,3 до 44,2 тис. га (на 69,2 %), споживання винограду з 16 до 13 кг на особу (на 18,8%); негативним явищем є перевищення врожайності винограду домогосподарств над врожайністю у сільгосп підприємствах. Темпи приросту виробництва вин за останні роки скоротилися за основними товарними групами: вино «Шампанське України» (-41,1 %); вина виноградні натуральні (-79,5 %).

На підставі ситуаційного аналізу прояву чинників адаптивності, збалансованості і результативності та відповідних проблем виноробної галузі визначено основні напрями її розвитку: балансування сортової структури винограду у відповідності до сертифікаційних вимог до продукції виноробства (особливо за групою ігристих вин) та територіального розміщення виноградників; підвищення ефективності технологій виноградарства і переробки винограду; збільшення обсягів реалізації вин на внутрішньому ринку і на експорт; сегментування галузі за видами вин, збільшення виробництва вин з контрольованою назвою, марочних та витриманих ординарних вин; удосконалення технічного, податкового та адміністративного регулювання виноробства; підвищення адаптивності підприємств галузі до сезонності і коливань купівельної спроможності підвищення збалансованості розвитку галузі тощо.

З метою оцінки рівня адаптивності розвитку виноробної галузі запропоновано методичний підхід, що ґрунтується на розрахунку коефіцієнту «бета» чутливості розвитку підприємств виноробної галузі до змін зовнішнього середовища та їх згортання у загальногалузевий показник (рис. 3). В якості індикаторів чутливості розвитку виноробних підприємств до змін зовнішнього середовища за видами бізнес-процесів обрані показники обсягу капітальних інвестицій у виробництво, середньорічної вартості активів та обсягу реалізованої продукції. Як показали розрахунки, розвиток підприємств виноробної галузі України протягом аналізованого періоду характеризувався різним рівнем адаптивності: ПрАТ «АРТЕМІВСЬК ВАЙНЕРІ» – 2,239 (реактивний розвиток); ПрАТ «КЗШВ «Столичний» – 0,339; ПрАТ «Одесавінпром» – 0,315 (адаптивний розвиток); ПрАТ «Одеський ЗШВ» – -0,056 (превентивний розвиток); ПрАТ «Одеський коньячний завод» – 2,229 (реактивний розвиток).

Рис. 3. Методичний підхід до оцінки адаптивності розвитку виноробної галузі

В цілому галузь характеризується реактивним типом розвитку (інтегральний показник складає 1,029). Така ситуація пояснюється спадом ділової активності, проблемами з експортом та зниженням інтенсифікації виробничої діяльності, що змусили підприємства галузі переглянути стратегії власного економічного розвитку у бік пристосування до нових умов функціонування.

З метою встановлення пропорцій зміни показників діяльності підприємств галузі за групами виробничо-технологічних, фінансових та маркетингових бізнес-процесів в роботі пропонується використовувати методичні положення щодо визначення динамічного нормативу та побудови структурно-динамічних моделей взаємозв'язку показників (рис. 4).

Оцінка показників збалансованості за групами бізнес-процесів і інтегрального показника свідчить про наявність мінливості в значеннях даного показника серед підприємств галузі. Наприклад, достатньо збалансованим є розвиток ПрАТ «АРТЕМІВСЬК ВАЙНЕРІ» (0,702) і ПрАТ «Одеський коньячний завод» (0,708); недостатньо збалансованим – розвиток ПрАТ «КЗШВ «Столичний» (0,495) і ПрАТ «Одеський ЗШВ» (0,523); незбалансованим – ПрАТ «Одесавінпром» (0,276)). Жодному із виноробних підприємств вибіркової сукупності не вдалося досягти збалансованості розвитку за кожним видом бізнес-процесів та напрямками їх оцінки; спільна риса незбалансованості відзначається за фінансовими бізнес-процесами; найбільший рівень розходжень між підприємствами галузі спостерігається в маркетингових бізнес-процесах.

Рис. 4. Методичні положення щодо оцінки рівня збалансованості розвитку виноробної галузі

В цілому розвиток галузі ($K_{зр} = 0,624$) є недостатньо збалансованим, що визначає доцільність застосування заходів регулювання і підтримки з боку держави.

У третьому розділі «Удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України» запропоновано удосконалений механізм регулювання розвитку галузі, методичний підхід динамічного сценарного моделювання збалансованості розвитку виноробства і визначено стратегічні пріоритети регулювання розвитку виноробства в Україні.

В роботі обґрунтовується, що в основу механізму регулювання розвитку виноробної галузі України пропонується покласти динамічну модель визначення її збалансованості і вибору на цій основі комплексу стратегічних пріоритетів регулювання (рис. 5). Зокрема, встановлення динамічного нормативу часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів галузі, визначення збалансованих та адаптаційних властивостей на галузевому рівні пропонується проводити на основі застосування апарату системно-динамічного моделювання, який дозволяє за результатами численних імітаційних експериментів визначити умови розвитку виноробної галузі за сценаріями збалансованого, достатньо збалансованого, недостатньо збалансованого, незбалансованого розвитку, параметри яких було встановлено за допомогою структурно-ієрархічного аналізу.

Основним критерієм, за яким відбуватиметься ідентифікація умов розвитку виноробної галузі України, пропонується обрати міру коливання у динаміці інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку підприємств виноробної галузі за всіма видами бізнес-процесів. Таким чином за формулою (1) можна оцінювати інтенсивність внеску часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів, що впливатимуть на динаміку збалансованості розвитку виноробної галузі України.

$$V^s = \frac{\sigma}{K_{zp}^s} = \sqrt{\frac{T \sum_{t=1}^T (K_{zp(t)}^s - \overline{K_{zp}^s})^2}{\sum_{t=1}^T K_{zp(t)}^s}} \quad (1)$$

де: V^s – статистичний параметр, що вказує на варіацію отриманого значення інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі за період моделювання T ; σ – середньоквадратичне відхилення за прогнозним значенням показника збалансованості розвитку виноробної галузі; $\overline{K_{zp}^s}$ – середнє значення інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі за період моделювання T у відповідному сценарію S . Умова $V^s \rightarrow \min$ вказує на сталий збалансований розвиток галузі за сценарієм S .

Таким чином, в загальному вигляді основне динамічне рівняння запропонованої імітаційної системно-динамічної моделі набуває вигляду:

$$K_{zp}^s(t) = \frac{1}{m * n} \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n K_{zpj}^s(t)^i, i = 1...n, j = ...m \quad (2)$$

де $K_{zp}^s(t)$ – прогнозний рівень зміни інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі, який отримано в ході імітаційних експериментів, що визначено з шагом, який відповідатиме звітному періоду один місяць; $K_{zpj}^s(t)$ – інтегроване значення показника збалансованого розвитку за обраними групами бізнес-процесів ($j=1,3$) підприємств виноробної галузі ($i=1,N$); $i = 1...n, j = ...m$ – кількість n виділених груп бізнес-процесів для m підприємств виноробної галузі відповідно.

Інтенсивність зміни $K_{zp}^s(t)$ протягом будь-якого періоду ($t; t+\Delta t$) становитиме

$$I_m(t) = \frac{K_{zp}^s(t+\Delta t) - K_{zp}^s(t)}{(t+\Delta t) - t} = \frac{K_{zp}^s(t+\Delta t) - K_{zp}^s(t)}{\Delta t}; \text{ тоді для } \Delta t \rightarrow 0 \text{ формула матиме вигляд:}$$

$$I_m(t) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{K_{zp}^s(t+\Delta t) - K_{zp}^s(t)}{\Delta t} = \frac{dK_{zp}^s(t)}{dt}.$$

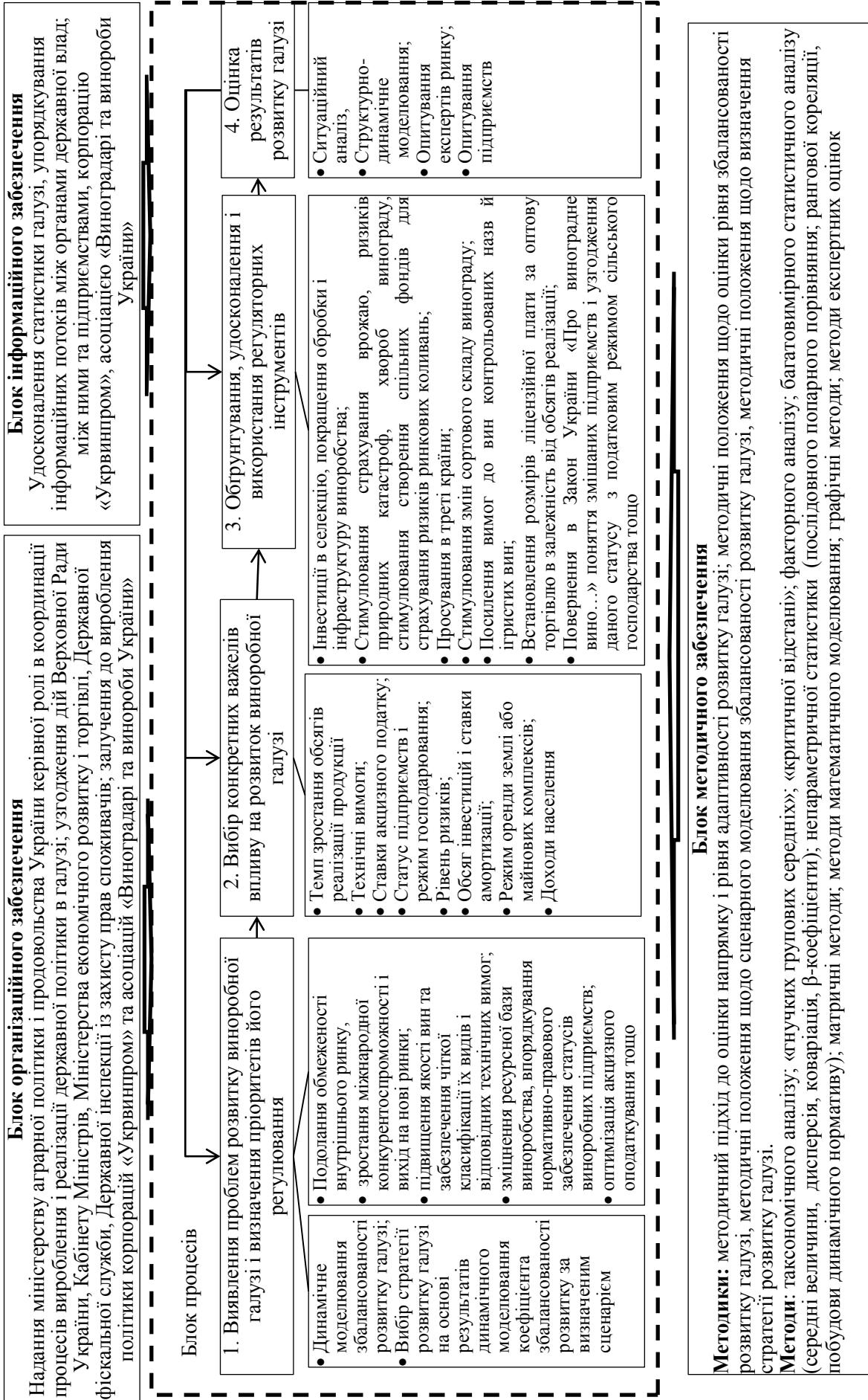

Рис. 5. Удосконалений механізм регулювання розвитку виноробної галузі України

Таким чином основний результат моделювання спрямовано на визначення відповідного напрямку реалізації стратегій розвитку виноробної галузі, яка у межах визначених відхилень для станів ідентифікації умов розвитку ринку для кожного сценарію може бути відрегульована необхідним втручанням з боку держави (рис. 6).

Рис. 6. Методичний підхід щодо визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі на основі застосування системно-динамічного моделювання

Комплекс стратегічних пріоритетів регулювання розвитку виноробної галузі має виходити з наступних передумов: об'єктивних (результатів аналізу галузі та виявлених напрямків її розвитку, рівня адаптивності і збалансованості; потреб і умов розвитку національної економіки в цілому) і суб'єктивних (галузевих стратегій розвитку, виробничих, фінансових та маркетингових можливостей підприємств галузі). Базову стратегію розвитку галузі (укрупнено – скорочення, стабілізація, зростання) запропоновано визначати з урахуванням встановленого на етапі оцінки рівня збалансованості розвитку за видами бізнес-процесів (збалансований, достатньо збалансований, недостатньо збалансований та незбалансований розвиток), що відповідає сформованій шкалі значень коефіцієнтів збалансованості галузевого розвитку.

Результати розрахунку прогностичного рівня зміни інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі у відповідності до підходу, викладеного на рис. 6

(його значення склало 0,636), дозволило визначити на основі матриці стратегій комплекс пріоритетів регулювання розвитку виноробної галузі України, які відповідають стратегії S3 (регулювання в умовах недостатньо збалансованого розвитку): подолання обмеженості внутрішнього ринку, зростання міжнародної конкурентоспроможності і вихід на нові ринки; підвищення якості вин та забезпечення чіткої класифікації їх видів і відповідних технічних вимог; зміцнення ресурсної бази виноробства, впорядкування нормативно-правового забезпечення статусів виноробних підприємств; оптимізація акцизного оподаткування; сприяння вертикальній інтеграції галузі; забезпечення диференційованого підходу до регулювання виноробних підприємств відповідно до їх розмірів, впровадження страхування врожаїв і спільних фондів, регулювання сортової структури виноградників, просування в інші країни тощо.

ВИСНОВКИ

Проведені в дисертаційній роботі уточнення предметно-об'єктної області державного регулювання розвитку виноробства, удосконалення методичних положень оцінки його стану, рівня адаптивності та збалансованості дозволило науково обґрунтувати концептуальні положення і напрями удосконалення механізму розвитку виноробної галузі України.

1. Узагальнення теоретичних підходів до державного регулювання галузевого розвитку дозволило на основі конкретизації його предметно-об'єктної області уточнити його зміст як сукупності рішень і дій органів влади, яка спрямована на зміну поведінки сукупності суб'єктів певної галузі з метою підвищення результативності, збалансованості і адаптивності їх сукупного розвитку в ході адміністративно-правового, фінансово-економічного, соціального, інформаційного впливу на їх стан і особливості функціонування. Обґрунтовано, що об'єктивними рисами державного регулювання розвитку виноробної галузі є його цілеспрямованість, ситуаційний та процесний характер. Постульована багатьма теоретиками риса системності має розглядатися лише в аспекті форми організації дій та механізму їх розробки і реалізації, тоді як аспект комплексності і упорядкованості суттєвим чином залежить від конкретно-історичних, зокрема, політичних, інституційних, кон'юнктурних та інших чинників та особливостей розвитку виноробної галузі.

2. Запропоновані й обґрунтовані концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі спрямовані на врахування багатоаспектної природи галузевого розвитку, адаптацію існуючих методів оцінки його кількісних (напрямом та адаптивність) та якісних (збалансованість) характеристик, які у сукупності визначають рівень прогресивності розвитку галузі, і передбачають формування організаційного, інформаційного та інструментального забезпечення регулювання розвитку галузі з огляду на визначений рівень динамічної збалансованості бізнес-процесів у виноробстві.

3. Визначено, що напрями розвитку виноробної галузі України, які відповідають виявленим проблемам та негативним тенденціям її функціонування, виступають: балансування сортової структури винограду у відповідності до сертифікаційних вимог до продукції виноробства та територіального розміщення виноградників; підвищення ефективності технологій виноградарства і переробки винограду; збільшення обсягів

реалізації вин на внутрішньому ринку і на експорт; сегментування галузі за видами вин, збільшення виробництва вин з контрольованою назвою, марочних та витриманих ординарних вин; удосконалення технічного, податкового та адміністративного регулювання виноробства; підвищення адаптивності підприємств галузі до сезонності і коливань купівельної спроможності, підвищення збалансованості розвитку галузі тощо.

4. В процесі удосконалення методичного підходу до оцінки адаптивності розвитку виноробної галузі сформовано систему показників, синтез яких з використанням математичного апарату таксономічного та факторного аналізу дозволив розрахувати відповідні коефіцієнти спрямованості та адаптивності розвитку, які в узагальненій формі характеризують напрямок розвитку виноробної галузі та рівень пристосування галузі і окремих її підприємств до змін зовнішнього середовища. Результати оцінки довели, що за сучасних умов виноробна галузь України характеризується реактивним характером розвитку, що відображає стагнацію в поведінці її підприємств.

5. Формування методичних положень щодо оцінки збалансованості розвитку виноробної галузі проведено з використанням структурно-динамічних моделей нормативного упорядкування часткових показників розвитку за видами галузевих бізнес-процесів, аналіз яких за допомогою математичного апарату теорії матриць та кореляційного аналізу дозволили розрахувати інтегральний коефіцієнт збалансованості, а також визначити відповідний вид розвитку галузі. За результатами оцінки визначено, що розвиток виноробної галузі України за умов сьогодення є недостатньо збалансованим, особливо в частині фінансових і маркетингових бізнес-процесів.

6. Удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України виконано на основі виділення особливостей розвитку та галузевої специфіки і уточнення його складових. Розкрито сутність зазначеного механізму як послідовності реалізації комплексу дій організаційно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання при збалансованості бізнес-процесів на основі використання певних способів, методів та інструментів управління розвитком виноробної галузі, що відповідають особливостям її функціонування. В якості основних блоків такого механізму пропонується виділити такі: блоки організаційного, інформаційного та методичного забезпечення; центральним блоком є блок процесів регулювання, який ґрунтується на сценарному динамічному моделюванні збалансованості розвитку галузі і матриці стратегій регулювання.

7. Удосконалено методичний підхід до динамічного моделювання збалансованості розвитку галузі, який базується на імітаційних моделях сценаріїв розвитку галузі і оцінці варіабельності її збалансованості через інтенсивність внеску часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів виноробної галузі України. Його застосування дозволило визначити прогностичний рівень зміни інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі – 0,636, що відповідає сценарію регулювання недостатньо збалансованого розвитку галузі.

8. Використання матриці стратегій регулювання розвитку галузі дозволило обґрунтувати, що комплекс стратегічних пріоритетів регулювання, що відповідає недостатньо збалансованому рівню розвитку виноробства, має бути спрямованим на впорядкування і удосконалення адміністративних та податкових умов функціонування галузі, технічних вимог до її продукції. До складу стратегічних пріоритетів віднесе-

но: подолання обмеженості внутрішнього ринку, зростання міжнародної конкурентоспроможності і вихід на нові ринки; підвищення якості вин та забезпечення чіткої класифікації їх видів і відповідних технічних вимог; зміцнення ресурсної бази виноробства, впорядкування нормативно-правового забезпечення статусів виноробних підприємств; оптимізація акцизного оподаткування; сприяння вертикальній інтеграції галузі; забезпечення диференційованого підходу до регулювання виноробних підприємств відповідно до їх розмірів тощо.

9. За результатами дослідження доведено, що за умов несприятливої ситуації у виноробній галузі України, яка відображається в негативних тенденціях динаміки її основних показників, регулювання розвитку виноробства має здійснюватися на основі нових концептуальних положень, які на теоретичному рівні постулюють зв'язок між ступенем адаптивності та збалансованості розвитку галузі, її особливостями та ситуаційним проявом чинників функціонування галузі, з одного боку, і змістом механізму регулювання галузевого розвитку – з іншого; а на методичному – містять удосконалені методичні підходи до статичної та динамічної оцінки адаптивності і збалансованості розвитку галузі. Це дозволило сформулювати організаційно-методичні пропозиції по удосконаленню механізму регулювання розвитку галузі і отримати комплекс науково обґрунтованих стратегічних пріоритетів державного регулювання розвитку вітчизняного виноробства за сучасних умов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Смирнов Е. Н. Комплексная оценка развития винодельческих предприятий : научно-методические основы и практический инструментарий / Е. Н. Смирнов, А. Ю. Гаркуша // Социально-экономические векторы в развитии национальных экономик : Болгария, Украина : моногр. / Под общ. ред. А. Шубина. – Донецк : ООО «Восточный издательский дом», 2014. – С. 429–462. (0,8 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок : запропоновано етапи та інструментарій оцінки розвитку виноробної галузі (0,5 ум.-друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях

2. Гаркуша О. Ю. Динамічне моделювання збалансованості розвитку виноробної галузі України // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2015. – № 2 (35). – С. 28–38 (0,63 ум.-друк. арк.).

3. Гаркуша О. Ю. Концептуальний підхід до формування механізму управління розвитком підприємств виноробства / О. Ю. Гаркуша // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон : ХДУ, 2014. – Вип. 6, Ч. 2. – С. 128–133 (0,67 ум.-друк. арк.).

4. Гаркуша О. Ю. Особливості управління розвитком підприємств виноробної галузі на основі процесного підходу / О. Ю. Гаркуша // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Одеса : ОНЕУ, 2014. – № 2 (210). – С. 31–43 (0,63 ум.-друк. арк.).

5. Гаркуша О. Ю. Науковий підхід до обґрунтування стратегії розвитку виноробних підприємств / О. Ю. Гаркуша // Торгівля і ринок України¹: темат.

¹ Входить до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, Directory of Research Journals Indexing, PIHЦ, Наукова періодика України та до каталогів наукових періодичних видань ResearchBib, Jour Informatics, UAport

зб. наук. пр. – Вип. 37. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2014. – С. 248–260 (0,4 ум.-друк. арк.).

6. Гаркуша О. Ю. Моделювання збалансованості економічного зростання виноробного підприємства / О. Ю. Гаркуша, О. В. Сергєєва // Європейський вектор економічного розвитку². Економічні науки. – 2014. – № 1 (16). – С. 28–38. (0,8 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок : визначені параметри моделі темпу економічного зростання виноробних підприємств та їх взаємозв'язок* (0,4 ум.-друк. арк.)

Матеріали наукових конференцій:

7. Сергєєва О. В. Розвиток підприємства і галузі: теоретичний аспект / О. В. Сергєєва, О. Ю. Гаркуша // Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності : Матер. III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27–28 лютого 2014 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонНУЕТ, 2014. – С. 22–26 (0,15 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок : обгрунтовано теоретичний зміст поняття «галузевий розвиток»* (0,1 ум.-друк. арк.).

8. Гаркуша О. Ю. Обгрунтування науково-методичних засад діагностики розвитку підприємств виноробної галузі / О. Ю. Гаркуша // Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності : матер. II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27–28 лютого 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – С. 144–147 (0,1 ум.-друк. арк.).

9. Гаркуша А. Ю. Теоретические подходы к обоснованию сущности устойчивого развития / А. Ю. Гаркуша // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2012 : Матер. междунар. научно-практ. конф. (19–30 июня 2012 г., г. Одесса). – Одесса : КУПРИЕНКО, 2012. – Вып. 2, Том 20. – С. 18–24³ (0,33 ум.-друк. арк.).

10. Гаркуша О. Ю. Механізм управління розвитком підприємства : теоретичний аспект / О. Ю. Гаркуша // Економічний дисбаланс країни : проблеми та шляхи вирішення : Матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 червня 2012 р., м. Львів). – Львів : «Львівська економічна фундація», 2012. Ч.1. – С. 108–110 (0,17 ум.-друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

11. Гаркуша О. Ю. Комплексна оцінка збалансованості розвитку виноробних підприємств : науково-методичний аспект / О. Ю. Гаркуша, Є. М. Смирнов // Економічний нобелівський вісник⁴. – 2014. – № 1 (7). – С. 95–103 (0,6 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок : запропоновано систему показників оцінки розвитку виноробства за видами бізнес-процесів* (0,3 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Гаркуша О. Ю. Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2015.

Дисертацію присвячено обгрунтуванню напрямів удосконалення механізму

² Входить до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, PИЦ, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY

³ Входить до реферативної наукометричної бази даних Російського індексу наукового цитування (PИЦ).

⁴ Входить до міжнародних наукометричних баз даних Index Copernicus, PИЦ, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY

регулювання розвитку виноробної галузі України. Узагальнено теоретичні підходи до державного регулювання галузевого розвитку і уточнено його предметно-об'єктну область. Запропоновані концептуальні положення щодо державного регулювання виноробної галузі, які передбачають організаційне, інформаційне та інструментальне забезпечення регулювання розвитку галузі з урахуванням рівня динамічної збалансованості бізнес-процесів у виноробстві. На основі аналізу проблем і негативних тенденцій функціонування виноробної галузі України виявлено основні напрями її розвитку. Удосконалено методичні положення оцінки рівня адаптивності і збалансованості розвитку галузі в статичному аспекті і визначено реактивний тип адаптивності і недостатній рівень збалансованості розвитку виноробства в Україні за сучасних умов. Обґрунтовано зміст і структуру механізму регулювання розвитку виноробної галузі і удосконалено методичні положення його реалізації, які базуються на динамічному моделюванні збалансованості розвитку галузі і матриці стратегій регулювання. Визначено комплекс пріоритетів регулювання розвитку галузі.

Ключові слова: виноробна галузь, розвиток, державне регулювання, механізм регулювання розвитку галузі, адаптивність розвитку, збалансованість розвитку.

АННОТАЦІЯ

Гаркуша А. Ю. Механизм регулирования развития винодельческой отрасли Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2015.

Диссертация посвящена поиску нового решения научной задачи совершенствования механизма регулирования развития винодельческой отрасли Украины.

В работе на основании обобщения теоретических подходов к исследованию сущности государственного регулирования экономики, понятий «развитие» и «отраслевое развитие» предложена авторская трактовка государственного регулирования отраслевого развития и его цель как обеспечение результативности, адаптивности и сбалансированности развития отрасли. На основании выделения особенностей виноделия как отрасли экономики и специфических факторов результативности, адаптивности и сбалансированности ее развития уточнена предметно-объектная область государственного регулирования развития виноделия. Обоснованы концептуальные положения государственного регулирования развития виноделия в Украины как совокупность теоретических, методических и организационных положений по обеспечению адаптивности и сбалансированности отрасли.

Проанализированы проблемы и тенденции функционирования виноделия в Украине и на этой основе выявлены направления отраслевого развития. Усовершенствован методический подход к определению уровня адаптивности развития виноделия на основе исчисления интегрального коэффициента развития отрасли с использованием таксономического анализа и интегрального показателя чувствительности результатов бизнес-процессов в отрасли к изменениям в действии факторов отраслевого развития. Усовершенствованы методические положения по определению уровня сбалансированности развития винодельческой отрасли на основе расче-

та интегрального показателя сбалансированности с использованием методов анализа иерархий, ранговой корреляции, матричного анализа, что позволило оценить структурные характеристики развития отрасли на основе динамического норматива частных показателей производственно-технологических, финансовых и маркетинговых бизнес-процессов.

Проведенный анализ позволил установить, что по степени адаптивности развитие винодельческой отрасли является реактивным, а по степени сбалансированности – недостаточно сбалансированным.

Уточнены составляющие и раскрыта сущность механизма регулирования развития винодельческой отрасли Украины, под которым предложено понимать последовательность реализации комплекса действий организационно-экономического характера, направленных на обеспечение устойчивого экономического роста при сбалансированности бизнес-процессов в отрасли на основе использования методов, рычагов и инструментов управления развитием винодельческой отрасли, которые отвечают особенностям ее функционирования. В качестве основных блоков данного механизма предусмотрены блоки организационного, информационного и методического обеспечения, а также блок процессов регулирования, который основывается на сценарном динамическом моделировании сбалансированности развития отрасли и матрице стратегий регулирования.

Предложен усовершенствованный методический подход к динамическому моделированию сбалансированности развития отрасли, который основывается на имитационных моделях сценариев развития отрасли и оценке варибельности ее сбалансированности через интенсивность вклада производственно-технологических, финансовых и маркетинговых бизнес-процессов в винодельческой отрасли Украины. На основании расчета прогнозного уровня изменения интегрального показателя сбалансированности развития винодельческой отрасли и использования матрицы стратегий регулирования определен комплекс стратегических приоритетов регулирования развития виноделия в Украине, к числу которых относятся: преодоление ограниченности внутреннего рынка, повышение международной конкурентоспособности и выход на новые рынки, повышение качества вин и обеспечение четкой классификации их видов и соответствующих технических требований; укрепление ресурсной базы виноделия, упорядочение нормативно-правового обеспечения статусов винодельческих предприятий, оптимизация акцизного налогообложения; благоприятствование вертикальной интеграции, обеспечение дифференцированного подхода к регулированию винодельческих предприятий в соответствии с их размерами и др.

Ключевые слова: винодельческая отрасль, развитие, государственное регулирование, механизм регулирования развития отрасли, адаптивность развития, сбалансированность развития.

SUMMARY

Garkusha, O. Y. Mechanism of regulation of development of wine-making branch of Ukraine. – As a manuscript.

The thesis for obtaining the Degree of Candidate of Economics on the specialty 08.00.03 – National Economy and State Economic Policy. – Donbas State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2015.

The thesis are devoted to grounding directions of improvement of the mechanism of regulation of development of wine-making branch of Ukraine. Theoretical approaches to state regulation of branch development are generalized and its subject and object area is specified. The offered conceptual bases of improvement of the mechanism of regulation of development provide formation of organizational, information and instrumental support of realization of the state influence in a correspondence with a certain level of dynamic balance of business processes in winemaking. On the basis of the analysis of problems and negative tendencies of functioning of winemaking in Ukraine the main directions of its development are revealed. Methodical provisions of an assessment of level of adaptability and a level of balance of development of winemaking in Ukraine in modern conditions are improved. The contents and structure of the mechanism of regulation of development of wine-making branch are proved and methodical provisions of its realization which are based on dynamic modeling of balance of development of branch and a matrix of strategies of regulation are improved. The complex of priorities of development of branch is defined.

Keywords: *winemaking, development, state regulation, mechanism of regulation of development of branch, adaptability of development, balance of development.*

Підписано до друку 10.09.2015.
Формат 60x84/16. Ум. ум.-друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 322. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1633 від 24.12.2003